

DEJAVU. Sukutarinoita naisten näkökulmasta

Sarja Knaappien perilliset

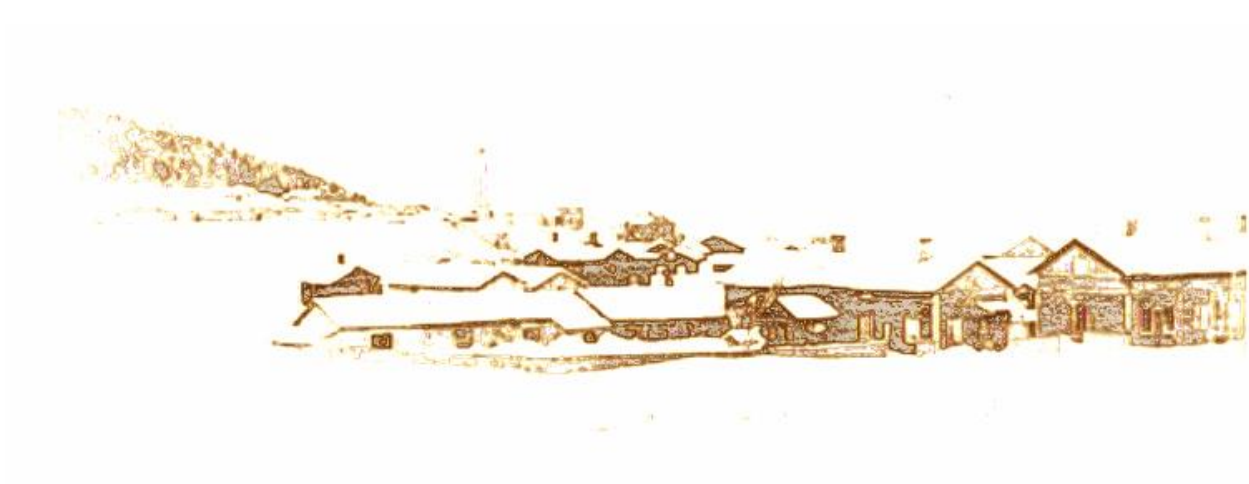
Jaana Vainio-Utriainen

Käsikirjoitus 1.5.2020

Luku 1.

LAHDEN KARTANO 1760

KSENIA ja torppari David ANDERSSON

Lahden Kartanon vuokraviljelijä, torppari

DAVID ANDERSSON 1734-1804

Lahden Kartanon Ratsutilan torpparin tytär

KSENIA Maria n. 1740-62

* tytär MARIA DAVIDsdotter n. 1760-95

leskiäiti Maria ANDERSSON 1708-1776, i Anders (?)

puoliso Helena Carlintytär s.1749

**Lapset: poika Anders DAVIDsson s. 1766, Ksenian velipuoli

sekä Davidin kaksi poikaa, joista toinen menehtyi pian syntymän jälkeen

ISBN 978-952-68309-6-4 (osa 1)

ISBN 978-68309-7-1 (koko teos)

(Muokattu) Kannen kuva: www-Lahden historia 2020,

Lahden Kartanon alue Vesijärven rannalla

Copyright kirjoittajan, kaikki oikeudet ilman tekijän lupaa kielletty.

Sukutarinat ovat faktaperustaista fiktiota, josta vastaa kirjoittaja.

Mahdolliset kommentit: jaana.v.utriainen@gmail.com

Anno Domini 1760

Lahden Kartano, Hollolan kunta

Täysi-ikään saapuva Ksenia ratsasti Vesijärven rantaa kiertävällä polulla. Hänellä oli tapana päivätauon aikana käydä Kartanon ratsutilan torppariperheen piikatyttöä lähikalastajan tuvalla, missä hän sai tuoretta ahventa maistiaisiksi ja tupaan tuotavaksi. Ksenia oli tottunut ratsastaja, sillä hän oli lapsuutensa asunut perheensä kanssa ratsutilalla toimien siellä myös tallityttöä. Mikään ei ollut vapauttavampaa kuin antaa hevoselle käsky; tuuli liehui harjaksissa ja Ksenia iloitsi hetken liitävästä vapaudesta.

Ratsastaessaan hän oli nähnyt Lahden Kartanon tilat, maat ja metsät sekä talot, joissa kylän tutut asukkaat tekivät päivätyönsä. Kotiin saavuttuaan hän jaksoi ilolla hoitaa piikatyttöä tehtäviä torpassa ja tallissa, joka oli tyttöjen tapa oppia tuleviin tehtäviinsä emäntänä. Ratsutila käsitti satavuotiaan kantatalon ja suvun, perheet, tallit ja riihet sekä tilan kaksi torppaa, joista yhdessä asuivat isän ja äidin lisäksi sisar, veli ja isoisä. Piikat ja rengit asuivat viereisessä torpassa.

Ksenia oli ratsastusretkillään tutustunut Kartanon alueen torppari Anderssonin perheeseen; Maria-leskeen ja perheen Davidiin tietoisena, että hinkuyskä oli hiljattain vienyt tuvan torppari-isännän. Suruajan jälkeen Ksenia päätti käydä kysymässä (vanhemmilta luvan saatuaan) Davidilta piikatyttöä tehtäviä, sillä täysi-ikäisenä tyttöjen oli tapana siirtyä työpalvelukseen ja kerätä palkkasäästöjä myötäjäisiä varten. Ksenia piti Anderssoneista, joten aikaisin keväällä ennen kevätkylvöä hän kävi kysymässä palvelustehtäviä. Hän oli kätevä käsistään taloustöissä ja käsistöissä. Lisäksi hän osasi käsitellä kotieläimiä ja hevosia. Pikkuveljeäkin Ksenia oli vuosia hoitanut ja opettanut sisaren ohella, joten lastenhoitokin sujui.

Näillä ominaisuuksilla ja asialla Ksenia vieraili Anderssoneilla – ja myönteisen päätöksen jälkeen hän siirtyi keväisenä päivänä Anderssonin torppaan vuoden sopimuksella, johon kuului palkka, vaatetus ja asuinsija. Tehtäviksi määriteltiin tuvan hoito, ruoan laitto, talouspuutarhan ja kotieläinten hoito sekä käsityöt - mutta ratsastus ei ollut sallittua piikatytöille. Työajaksi sovittiin aamuneljästä iltayhdeksään lepotaukoineen. Ksenia oli iloinen sopimuksesta ja hänellä alkoi aikuisen työ ja palkka, josta hän voi säästää myötäjäisiin. Ratsastamaan hän sitten pääsisi myöhemmin... niin hän suunnitteli tulevaisuuttaan ja ilmoitti vanhemmilleen muutostaan.

Kartanon torpparit odottivat kevätkylvön aikaa toiveikkaana, sillä paikallinen ilmasto oli lämmennyt ja pellot alkoivat olla tuottavia. Täysi-ään saavuttanut David oli kasvanut Lahden Kartanon torppariyhteisössä vanhempiensa Andersin ja Marian perheessä ja oppinut hoitamaan renkipojan tehtäviä isänsä apuna. Torppari-isän poisnukuttua vuoden vaihteessa David jatkoi työtään ahkerana ja luotettavana tekijänä tavoitteena lähivuosina vastata tilan toiminnasta, vuokrasta, veronmaksusta sekä renkien ja piikojen työn valvonnasta. Tukena olivat isän ystävät ja veljet perheineen (mm. Gustafssonit ja Anderssonit), jotka olivat toimineet Kartanon tilalla vuosikymmeniä. Ikääntynyt leskiäiti Maria jatkoi tuvan apuna - hänestä huolehdittiin sääty-yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti.

Anderssonien aikana Kartanon talot muodostuivat noin 30 neliömetrin parituvista leivinuuneineen, ja niiden keskellä sijaitsivat makuukamari ja porstua. Talossa asui torppariperheiden lisäksi piikoja ja renkejä; piikat huolehtivat ruokataloudesta, lapsista ja vaatetuksesta sekä talouspuutarhasta, kun rengit hoitivat talojen ylläpidon, riihet, laitumet, metsätyöt sekä karjan. Torppari sai työpalkaksi vuokraa vastaan asuinsijat ja pellot metsineen hoidettavaksi ja sadon ruuaksi perheelle ja työvälle, verot maksettiin Tukholmaan. Työtä ja tehtäviä riitti tilalla aamusta iltaan, kun Anderssoneille kevätkylvön aikaan saapui suosituksineen uusi piikatytönön Kartanon rusthollin väestä.

David Andersson oli täynnä tarmoa, sillä hänellä alkoi torppariperheiden keskuudessa uudet tehtävät torpan isäntänä, aikana jolloin torpparit olivat kasvava sääty Suomessa. Lähitalojen asukkaat olivat sukua tai perhetuttuja, joiden kanssa sai tarvittaessa yhdessä hoitaa asioita... talous, tilanhoito ja kymmenhenkinen väki olivat nyt Davidin vastuullaan, tästä selvittää, hän ajatteli tarkastaessaan talven jäljiltä tilan pihapiirin, saunan, tallit, eläimet, riihet, laitumet, pellon ja metsäpalstan. Väki on tervettä ja hyväkuntoista, heidän kanssaan työt sujuvat. Viinaksiin he eivät ole liioin tarttuneet, joten talon ruoka leipineen ja olutjuomineen on pitänyt heidät tyytyväisinä. David tiesi, että osa alueen väestä kävi lähistön olutkuppilassa, joka aiheutti usein harmia väen keskuudessa... ja jatkoi tuumailuaan: kylän seppää tarvitaan kunnostamaan talousrakennuksia, joista osa näytti hieman rapaantuneelta ja tuvan tekstiilit ovat kuluneet, niistä leskiäiti saisi huolehtia. Uuden puvunkin tarvitsen sunnuntaikirkkoa varten, ja emäntää ovat minulle varmasti tarjoamassa. Katsotaan, tärkeysjärjestykseen asiat ensin, David totesi ja jatkoi työtään talousasioihin syventyen.

Maria-leski oli saanut tehtäväkseen tarkastaa tuvan tekstiilit ja väen vaatetuksen, jotka kevään valo paljasti kuluneiksi. Hän tunsi olonsa vielä hieman puolinaiseksi hautajaisten jälkeen. Itku oli yhä herkässä, mutta onneksi poika oli tarmolla tarttunut tehtäviinsä. Valoisa ilmapiiri tarttui vähitellen Mariankin elämään, tietoisena ettei ollut enää nuori. Täytyy jaksaa vielä vuosikymmeniä, hän totesi tarkastaessaan linavaatteita, esiliinoja, paitoja ja vaatteita siirtämällä korjausta ja huoltoa vailla olevat toiseen nippuun ja kunnossa olevat toiseen. Melkoinen määrä parsittavia,

Tuvassa tuoksui hyvälle leivälle, syltylle ja perunalaatikolle, kun Ksenia saapui Anderssonin tupaan palvelukseen. Hän tutustui torpan väkeen ruokapöydän äärellä istumalla hänelle osoitettuun paikkaan pitkän pöydän reunalle. Isäntä David kävi pöydän pätyyn ja leski toiseen, väliin mahtui työväki – lapsia ei tuvassa näkynyt. Pöydässä ei paljon puhuttu nälkäisenä, mutta kylläisenä vaihdettiin

muutamia sanoja palaten pienen tauon jälkeen työhön. Ksenialle maistui tuvan ruuat hyvin, mutta totesi, että väki saisi pian maistaa myös hänen kalaruokia. Niillä ajatuksilla hän aloitti uuden työnsä ja vei tavarat hänelle osoitettuun kamarin osaan talon keskiosassa. Työ alkaisi tupaan ja väkeen tutustumisella.

Ksenian kesä oli kiirettä kellon ympäri, joten kotiväen ikävä ehti mieleen vasta nukahtaessa. Talon tavat ja työt olivat tulleet vähitellen tutuiksi ja päivän tehtävät odottivat aamuisin, joten vanhempien tapaamiset sekä ratsastaminen ja vierailut kalastajan luona siirtyivät loppusyksyyn. Maria-leski oli opastanut Kseniaa sisätehtävissä ja piiat ulkotehtävissä, turhat puheet ja tutustumiset jäivät yleensä muutaman lauseen pituisiksi. Vasta pakkasten saapuessa voisi suunnitella omiaan, hän totesi rientäessään aamumaidon hakuun unihiekkaa silmissään. Ilokseen hän oli kuullut pihapiirissä syksyn sadonkorjuujuhlien lähestymisestä tansseineen ja pitopöytineen. Juhlahameelle olisi vihdoinkin käyttöä, totesi Ksenia toiveikkaana jatkaen aherrustaan.

Saanko luvan, kysyi torppari Andersson Ksenialta sadonkorjuujuhliissa musiikin ja tanssien alkaessa runsaan ja makoisan ruokailun jälkeen. David oli vuoden mittaan sivusilmällä seurannut uuden piikatyön toimia ja todennut hänet toimeliaaksi ja luotettavaksi – ja iloksi silmällekkin. Toki, suostui Ksenia tanssiinkutsuun ojentaen kätensä, hieman epäröiden, mutta tanssiharjoittelut kotirusthollissa antoivat hänelle itseluottamusta. Isäntä David oli reilusti pidempi, mutta polkka ja valssi sujuivat määrätietoisen isännän viedessä. Valssin pyörteissä, punaisten helmojen heilahdellessa Ksenia tunsi miltei pökertyvänsä työhönsä kauden päättäjäsiksi – ja havaitsi uuden tunteenkin kiittäessään tanssista ja siirtyessään vilvoittelemaan pihapiiriin.

Syyspakkasten saavuttua Ksenia vihdoinkin pääsi Kartanon ratsutilalle tervehtimään vanhempiaan ja sisaruksiaan. Viestejä oli viety Ksenian ja perheen välillä kesän aikana ja tiedettiin miten perheessä ja tyttären elämässä voidaan. Äidin silmä oli tarkkana, sillä hän leivonnaisten ja kahvin jälkeen kysyi milloin lapsi syntyisi. Tytär

nolona totesi, että kolmannes on ohitettu, eihän sen vielä pitäisi näkyä. Torpparin lasta odotettiin keväälle ja häitäkin oli suunniteltu. Asiasta ei ollut vielä ääneen puhuttu, sillä isäntä oli melko harvasanainen mutta hyvä, ja Ksenian sydämeen tulvahti lämpöä. Antaa ajan hieman kulua, tytär totesi vanhemmilleen ja lupasi ilmoittaa perheen suunnitelmista. Parasta olla vielä hiljaiseksi, totesi äiti tyttärelleen, sillä naimakaupat pitäisi järjestää pian, jotta kaikki etenisi kirkon mukaisesti. Ksenia oli luvannut keskustella järjestelyistä ja kirkollisista asioista Davidin ja tulevan anopin kanssa palatessaan kotitorpalle. Hyvillä mielin hän lopuksi siveli vyötärön seutua, jonka tunsivat kirraavan.

Kevätauringon sarastaessa tyttövauva näki päivänvalon Davidin Anderssonin tuvassa naisväen avustamana. Makoisan ruuan tuoksu leijui uunista ja sauna oli lämmitetty päivänkestäneen synnytyksen päätteeksi. Ksenian vanhemmat ratsutilalta oli kutsuttu uuden perheenjäsenen kunniaksi ruokailemaan ja saunomaan. Häitä oli odotettu, joten alkukankeuden jälkeen tunnelma keventyi torpparin nostaessa tytärtään syliinsä. Siten oli hyvä tutustua appivanhempiin ja morsiamen sukuun sekä pappiin, joka oli tullut sanan kuultuaan tupaan vierailulle sopimaan kirkollisista asioista, jotka ammottivat vielä tyhjyyttään ripillepääsyn jälkeen. David ja Ksenia lupasivat hoitaa asiat kuntoon - ja niillä sopimuksilla ”siunaan tämän kodin, amen” totesi pappi poistuessaan.

Maria-leski oli istunut hieman sivummalla suvun tutustuessa toisiinsa ja syödessä pitopöydän antimia. Kaikki muutos oli tapahtunut niin nopeasti, ettei perässä oikein pysynyt, hän ajatteli. Talon uusi emäntä oli mieleinen, isäntätorppariksi siirtynyt poika miehistynyt ja toiminut tehokkaasti, mutta muutoksiin aika kului hitaammin kuin aikaisemmin. Hän havahtui kuullessaan, että tytölle nimeksi annettaisiin perinteiden mukaa Maria, isoäidin, hänen nimensä. Siitä ilahtuneena hän osallistui keskusteluun kahvipöydässä.

Syksyllä Maria Davidsdotter oli kasvanut ja aloittanut jokeltelun sekä tuvassa konttaamisen. Hyväluontoinen lapsi oli tuonut iloa tuvan väelle ja Maria-leskelle riitti uudenlaista työtä lapsen kasvatuksessa talon muun väen ollessa työssä. Ksenia-emäntä oli toipunut hyvin synnytyksestä ja ensikuukausista, jolloin hän oli haaveillut usein ratsastamisesta. Jättäessään aamuvarhain Marian leskelle hoitoon, Ksenia meni talliin varustamaan hevosen ja päätti käydä hakemassa tuoretta kalaa rantakalastajalta. Hänellä oli talon emäntänä vapaus käydä ratsastamassa tutuksi tulleella tammalla, jolle hän vihdoinkin sai antaa tutun käskyn.... mutta miltei perille päästyään hän tunsikin kovan kivistyksen selässä ja löysi yllättäen itsensä metsäiseltä polulta istumassa tamman laukatessa tuvalle päin. Miten tässä näin kävi, hän ehti huudahtaa ennen kuin tunsikin vahvojen käsien otteen...